

Kvartett a gályán

Eltökéltem készültem egy sorozat összeállítására. Kritikai és életműkiadások jeles munkatársai írjanak gyűjtő-, szervező-, összegző munkájukról „gályanaplót”. *Gályanaplót*, a Kertész Imre-i értelemben, már ahogy én gondolok erre: azt a kérdést eldöntetlenül hagyva, hogy egy-egy észrevétel, jegyzetanyag vagy esszétöredék, egy művészi igényű szöveg színanyagának kikeveréséhez vagy épp ezen művelet illusztrációjához szükségeltetik.

Míg a sorozatot szerveztem, különös tapasztalatokra tettem szert. Nem csak azt láttam megerősítve, hogy minden szerzőnek (írónak, költőnek), de azt is, hogy minden filológusnak akad takargatnivalója. Mivel ezen a területen általában csapatmunkáról beszélhetünk, nincsenek kétségeim, hogy szakmai kihívásként megélt nehézségekről hallani fogunk. Egy dolgot viszont nem szabad szem elől tévesztenünk: mindenki azt a konstellációt közelítené, amikor (kimagvalt produkciók ide-oda) az ember a pontosság maga.

Talán nem igazán szaktudományos közelítés, de az induláskor az jutott eszembe, hogy ez a munka – a (kritikai) életműkiadás – egyébként is olyan, mint a gyász utáni felébredés, mint egy csontváz felöltöztetése. Egy életmű rekonstrukciója legjobb esetben is olyan, mint egy ítélet, melyet közfelkiáltásra nem hajtanak végre. Pedig szakmánk követelménye, más esetben pusztán olvasói érdeklődésünk intenciója, hogy tisztában legyünk a meghatározó körülményekkel. Erre mindnyájan rá-szorulunk, ezek társas élmények.

Kérem tehát, kövessék sorozatunkat, járjuk be ennek a komoly intenzitású, és nélkülözhetetlen „háttér munkának” néhány állomását. Négy fejezettel kezdünk, ahogy Bazsányi Sándor találóan írta a tervek vonatkozásában: egy összeálló kvartett tagjait hívnánk meg. Kosztolányi – hegedű; Joyce – hegedű; Babits – mélyhegedű; Krúdy – cselló. Elsőként tehát Bíró-Balogh Tamás Kosztolányiról, majd tetszőleges rendben Bezeczkzy Gábor (Krúdy), Sipos Lajos (Babits), Szolláth Dávid (Joyce). És folytatjuk...

Jenei László

Bíró-Balogh Tamás

Kosztolányi, kritikai, kiadás

Egy hosszúlépést kérnék.

Ühüm. Fröccsöt. Milyen arányban?

Fenti beszélgetés – többektől hallottam, egyre gyakoribb fogyasztó és pultos között – nemcsak a Kosztolányi Dezső *Összes Művei* kritikai kiadásának, hanem általánosságban minden kritikai kiadásnak, még általánosabban: minden szövegközreadásnak egyik alapproblémáját rejti magában.

Az *Esti Kornél Ötödik fejezetének* tárgyi magyarázatait készítettem a kritikai kiadáshoz (2011). „Hosszulépést ittak”, áll a szövegben, és ha ma már egy vendéglátóiparban dolgozó alkalmazott sem tudja, mit jelent a szó, akkor vajon az olvasó ismeri-e a jelentését.

Szerb Antal sokat idézett tárgyi magyarázata – „Goethe: ő volt Goethe” – frappáns ugyan, azonban az önmagyarázó definíció megalkotásánál csak saját korának műveltségét vette alapul, amikor még mindenki tudta, hogy ki volt Goethe.

Sajtó alá rendezők mindenkorai kérése, hogy a szövegközlést kísérő tárgyi magyarázatokban mit kell megjegyezni, és mit nem. Az előforduló neveket, homályos vagy kiegészítést igénylő utalásokat, idegen szavakat stb. egyértelműen kell. Egyes szöveghelyek azonban dilemma elé állítják a sajtó alá rendezőt, hiszen ami rejtély az egyik filológus számára, az a másinak egyáltalán nem az. S még nehezebb azt tisztázni, mit kell a „közolvasó” számára megmagyarázni, kiváltképp úgy, hogy a kritikai kiadásnak egyaránt lesznek hivatásos és nem hivatásos olvasói. Magam is szembesültem ezzel: a Schöpflin Aladár *összegyűjtött levelei* (Pécs, 2004) magyarázó jegyzetei megosztották a visszajelzéseket: egyesek sokallták, mások kevesellték azokat.

Ma már nem mindenki tudja, ki volt Goethe. Ötven-száz év múlva, merjünk nagyot álmodni: egy kritikai kiadás „csak” ennyi időre készül, azt sem fogják tudni, hogy mi az írógép. A hosszúlépésről ne is beszéljünk.

A Kalligram Kiadó gondozásában, igen szép küllemmel és igen időtálló kötéssel immár két éve jelennek meg a Kosztolányi kritikai kiadás kötetei. Négy látott eddig napvilágot, az egyre nehezedő anyagi feltételek mellett is várhatók újabbak; mire jelen sorok megjelennek, valószínűleg elhagyja a nyomdát a legújabb és minden eddiginél vastkosabb *Nero, a véres költő* is. A könyvespolcon nagyon szépen mutatnak egymás mellett e telt kötetek, jól láthatóan ölt testet a sorozat, az olvasó azonban sóhajt: ha ülve olvasom, kezem fárad, ha hason fekvé, derekam fájdul. A sorjázó darabok megjelenését szerencsére szép számú ismertetés, kritika, interjú kíséri, azokból jól kiolvasható, hogy a genetikus szövegkiadás természetes helyigénye mellett helyenként a mesterségesen földuzzasztott jegyzetapparátus miatt alakult ez így. Az például teljesen érthetetlen számomra, hogy miért került az *Esti Kornél* befogadástörténetébe – az irodalmi és filmes adaptációk után – a „Névfelvételek” kategória, amelyben

mai zenekar, blogcím, blogger nicknév és pápai kávéház szerepel. Persze, persze, a Google kidobta ezeket a találatokat is. De akkor már kérdés, hogy az *Édes Anna* jegyzetei között miért nem szerepel az 1960-as években kapható Édes Anna csokoládé (Fogy. ára: 1.- Ft), vagy a napjainkban is forgalmazott, szintén Édes Anna márkanévű, 200 g-os kiszerelésben kapható durvára darált paprikakészítmény, amely „a csemege ízek kedvelőinek ajánlott”. És ha majd egyszer kiadják Széchenyi *Hitel* című munkájának kritikai kiadását, abban vajon felsorolják-e a hazai pénzüzetek összes hitelkonstrukcióját, vagy a kocsmapultok feletti számtalan, akár rigmusba is szedett nyelvi alkotást, amely arra vonatkozik, hogy *hitel nincs?*

De a kritizálás nem az én feladatomban, én a levelezést vállaltam.

Egy levelezés sajtó alá rendezésének három szakasza van. Az *anyaggyűjtés*, a *szövegrögzítés* és a *jegyzetkészítés*. A három fázis egymásra épül, sorrendjük természetesen nem felcserélhető.

Az *anyaggyűjtés* sokszor *nyomozómunka*: a korábban közölt és a közgyűjteményben őrzött leveleken kívüli ismeretlen dokumentumok lelőhelyének felderítése a cél. Ez korántsem egyszerű. A Déry Tibor-életmű legjobb ismerője és közreadója, Botka Ferenc a Déry-levelezés első kötetében olvasható szerkesztői előszavában kiváló munkanaplót is ad: egy levelezés összegyűjtésének és kiadásának részletes módszertanát olvashatjuk itt. Nem ismételném. A Kosztolányi-levelezés műhelygondjairól is megjelent már esszé (*A homo aestheticus alarca*, Élet és Irodalom, 2010. április 16.), ezt mindössze pár általános példával egészíteném ki.

